

Tavaszi megfigyelések a frohburgi tavakon.

Dr. HELM F.-től.

Szászország gazdag madárvilágú vizei között első sorban nevezetesek Frohburg tavai, melyek közül a három legnagyobb a «Strassenteich» (kb. 6 ha.), a «Ziegelteich» (14 ha.) és a «Grosser Teich» (kb. 44 ha. terjedelmű), a város közelében főleg rétek és földek között fekszik. Az utóbbi tóval határos még a «Kl. Eschefeld» major és a «Gross Eschefeld» falu is.

A vonulás ideje alatt a többek között különféle *Totanus*- *Tringa*- és *Charadrius*-fajokat is figyeltem itt meg. Ezeknek a Szászországban csak ritkán előforduló madárfajoknak megjelenéséről majd csak a további adatgyűjtés folyamán akarok részletesebb tudósítást adni; most csak az itteni tavakon fészkelő uszók megérkezéséről közlök néhány feljegyzést. E tavakon költ a *Spatula clypeata*, L.* *Anas boschas*, L., *Chaulelasmus streperus*, L., *Querquedula circaea*, L., *Querquedula crecca*, L., *Aythya ferina*, L., elvélve minden valószínűség szerint a *Fulix cristata*, L. is; továbbá a *Podiceps cristatus*, L., *Podiceps griseigena*, BODD., *Podiceps nigricollis*, SUND., a *Podiceps minor*, L. és végre a *Larus ridibundus*, L.

Az idej korai tavasszal ezek a madarak, valamint több más fajta is, nagyon korán szállták meg fészkelési területeiket, mert a márczius 15. és 22. napjain e tavakhoz intézett kirándulásaim alkalmával már ott találtam a következő fajokat.

Márczius 15.

A frohburgi kertekben mindenütt énekel a *Sturnus vulgaris*, L., *Fringilla coelebs*, L., *Emberiza citrinella*, L., a földeken *Alauda arvensis*, L., a réteken elvélve szől az *Anthus pratensis*, L., és az *Emberiza schoeniclus*, L., míg a tavakat körülvevő réteken a *Sturnus vulgaris*, L. és a *Vanellus cristatus*, L. csapatai kergetik egymást.

A vizeken nagy számban volt jelen az *Anas boschas*, L., közülük kb. 50 db a víztől távol, egy

* A nomenclatura az «Aves Hungariæ» alapján van adva. *Szék.*

Frühjahrsbeobachtungen an den Teichen von Frohburg.

Von Dr. F. Helm.

Zu denjenigen Gewässern im Königreich Sachsen, welche eine sehr reiche Ornis aufweisen, gehören in erster Linie die Teiche von Frohburg. Die 3 größten unter denselben, der Straßenteich (c. 6 ha. groß), der Ziegelteich (14 ha. groß) und der Große-Teich (c. 44 ha. umfassend), liegen in der Nähe der Stadt Frohburg und sind hauptsächlich von Wiesen, z. T. auch von Feldern umgeben; an den Großen-Teich grenzt außerdem das Vorwerk Kl. Eschefeld und das Dorf Groß Eschefeld.

Während der Zugzeit beobachtete ich dort unter anderem verschiedene *Totanus*-, *Tringa*- und *Charadrius*-Arten. Ueber das Erscheinen dieser in Sachsen sonst seltenen Vogelarten will ich jedoch erst nach Sammlung weiterer Daten ausführlicher berichten; heute sollen nur einige Notizen über die Ankunftszeit der auf den Teichen nistenden Schwimmvögel gegeben werden. Es brütet dort: *Spatula clypeata*, L.,* *Anas boschas*, L., *Chaulelasmus streperus*, L., *Querquedula circaea*, L., *Querquedula crecca*, L., *Aythya ferina*, L., vereinzelt höchst wahrscheinlich auch *Fulix cristata*, L., ferner *Podiceps cristatus*, L., *Podiceps griseigena*, BODD., *Podiceps nigricollis*, SUND., und *Podiceps minor* L., und endlich *Larus ridibundus* L.

Zu dem diesjährigen zeitigen Frühjahr haben sich nun diese Vögel, wie viele andere, sehr bald an ihren Brutplätzen eingestellt, denn ich traf bei meiner am 15. und 22. März dorthin ausgeführten Excursion schon im Folgenden angeführte Arten an.

15. März.

Überall sangen in den Gärten von Frohburg *Sturnus vulgaris*, L., *Fringilla coelebs*, L., *Emberiza citrinella*, L., auf den Feldern *Alauda arvensis*, L., auf den Wiesen rief vereinzelt *Anthus pratensis*, L., und *Emberiza schoeniclus*, L., während Schaaren von *Sturnus vulgaris*, L., und *Vanellus cristatus*, L., auf den, die Teiche angrenzenden Fluren sich herumtrieben.

Anas boschas, L., war auf den Gewässern in großer Anzahl vorhanden, c. 50 derselben saßen

* Die Nomenclatur ist nach «Aves Hungariæ» gegeben. *Red.*

nagy területű őszi rozsvetés közepén szállt meg. *Querquedula crecca*, L. szintén sok volt látható; nagy részük a tavak szélein pihent, mások a víz sekélyebb helyein táplálékot keresgéltek, vagy hívó hangot adva, egyik esapattól a másikhoz húztak.

Közeledésem a «Strassenteich»-ról egy pár *Querquedula circiadl*, L. riasztott fel, mely röptében «klerb» hangot adott.

A «Ziegelteich» vizén néhány szársa uszkált ide s tova, közel hozzájuk kb. 2 tucsat *Aythya ferina*, L. ♂ és ♀ bukdácsolt, úgyszintén a *Fulix cristata*, L. 10 ♂ s néhány ♀ példánya. Tőlük valamivel távolabb 3 *Bucephala clangula*, L. merült a víz alá, míg a nyílt vizen egy *Podiceps cristatus* L. tartózkodott.

A «Grosser Teich» vizén a *Fulica atra*, L. mellett ott találtam az *Anas boschas*, L., az *Aythya ferina*, L. fajokat, 1 párt a *Chaulelasmus streperus*, L. és 2 párt a *Fulix cristata*, L. fajból. Egy *Larus ridibundus*, L. egyik tó vizétől a másikéhoz röpdösött.

Márczius 22.

A *ruticilla tithys*, L. Frohburgban mindenütt énekel. *Anas boschas*, L., *Querquedula crecca* L. a tavakon mindenhol sűrűn fordul elő, a Fulicák is megsokasodtak, élénken sikongatnak s vigan üzik-kergetik egymást. *Larus ridibundus* L. is elég mutatkozott, noha a telep még épen nem volt teljes. A sirályok többnyire a kaesavadászatokhoz készített állványokon telepedtek meg, vagy sirva keringtek a levegőben. Az *Emberiza schoeniclus*, L. mindenütt énekel és gyakorta száll 4—5 m. magas eseresznyefák tetejére. A *Podiceps cristatus*, L. mindhárom tavon uszkál s a «Ziegelteich» vizén egy párnak egyik tagja már a párzási hangon szólal meg.

Több helyen figyeltem meg a *Podiceps griseigená-t* is. A «Grosser Teich» tükrcén egy 8 tagból álló *Podiceps nigricollis*, SUND. csapat, köztük néhány ♀, kergetődzik, közelükben 3 pár *Fulix cristata*, L. eleség után keresgél, a mit a «Ziegelteich» vizén néhány pár *Chaulelasmus streperus*, L. követ.

A *Spatula clypeata*, L. márczius 22-én még egyáltalán nem volt látható, valamint a *Totanus* fajok is teljesen hiányoztak.

entfernt vom Wasser mitten auf einer großen Winterroggenbreite.

Querquedula crecca, L. war ebenfalls schon zahlreich anzutreffen, viele ruhten an den Rändern der Teiche, oder suchten an feuchten Stellen derselben Nahrung, oder strichen unter Rufen von einem zum anderen.

Vom Straßenteich erhob sich bei meiner Annäherung auch ein Paar von *Querquedula crecca*, L. unter Klerb-Rufen.

Auf dem Ziegelteiche schwammen vereinzelt *Fulica atra*, L. herum, in ihrer Nähe tauchten ca. 2 Dugend *Aythya ferina*, L. ♂ u. ♀, und 10 ♂, sowie einige ♀ von *Fulix cristata*, L. etwas entfernt davon thaten dies 3 *Bucephala clangula*, L. während auf dem freien Wasser ein einzelner *Podiceps cristatus*, L. sich aufhielt.

Auf dem großen Teiche traf ich neben *Fulica atra*, L., *Anas boschas*, L., *Aythya ferina*, L., 1 Paar *Chaulelasmus streperus*, L. und 2 Paar *Fulix cristata*, L. an. 1 *Larus ridibundus*, L. stog von einem Teich zum andern.

22. März.

Ruticilla tithys, L. ließ in Frohburg überall seinen Gesang hören. *Anas boschas*, L. und *Querquedula crecca*, L. war auf den Teichen überall zahlreich vorhanden, auch die Zahl von *Fulica* hat sich vergrößert. Diese Vögel riefen sehr lebhaft und jagten sich gar nicht selten umher. *Larus ridibundus*, L. war zwar in ziemlicher Anzahl da, die Colonie bei weitem aber noch nicht vollzählig. Die Möven saßen vielfach auf den für die Entenjagden angebrachten Ständen, oder kreisten unter Rufen in der Luft.

Emberiza schoeniclus, L. sang überall und setzte sich dabei durchaus nicht selten auf die Spitzen 4—5 M. hoher Kirschbäume. Auf allen 3 Teichen schwammen Exemplare von *Podiceps cristatus*, L. herum, auf dem Ziegelteiche ließ der eine eines Paares auch schon den Paarungsruf hören.

Auch *Podiceps griseigena*, BOB. kam an verschiedenen Stellen zur Beobachtung. Auf dem Großen-Teiche trieb sich eine Gesellschaft von 8 *Podiceps nigricollis*, SUND., darunter einige ♀, umher, in ihrer Nähe suchten 3 Paar *Fulix cristata*, L. Nahrung, während auf dem Ziegelteiche dies einige Paare von *Chaulelasmus streperus*, L. thaten.

Von *Spatula clypeata*, L. war auch am 22. März noch kein Exemplar zu sehen, ebenso fehlten noch gänzlich die *Totanus*-Arten.

A költözőkódó madarak tavaszi megjelenése Kőszegen.

Összeállította: CHERNEL ISTVÁN.

Die Frühjahrs-Ankunft der Zugvögel in Kőszeg (Güns).

Zusammengestellt von: Stefan Chernel von Chernelháza.

Kőszegen (Vasm.), melynek földrajzi fekvése:

47°23'30" ész. szél.
34°13'5" kel. hossz.

a költözőkódó madarak tavaszi érkezését az 1884., 1886., 1887., 1889., 1892., 1893., 1894. években figyeltem meg.

E hét évben szerzett adatok, összevetve atyám adataival, 42 költöző madárfaj érkezésének évek szerint való ingadozását mutatják s így közép napja kiszámítását meglehetősen pontossággal lehetővé teszik.

A közép napok kimutatására alkalmas sorozatokon kívül felveszem itt — későbbi általános feldolgozások tekintetéből — az egyes adatokat is, nevezetesen 11 madárfajról.

A füstös fecskénél (*Hirundo rustica*) pedig felhasználom KAYSRAIL KÁROLY* nyug. erdőmester 1874—1894-ig — tehát 20 éven át — jegyzett észleléseit, melyek így mintegy párhuzamos adatsort alkotva atyám és a saját megfigyeléseimmel, egymást kölcsönösen ellenőrizik és kijavítják.

* Ugyan ő vezette ez idő jó részén át a kőszegi meteorológiai megfigyeléseket is. Adataiért e helyen is hálás köszönetemet rovom le.

In Kőszeg (Güns, Eisenburger Com.), dessen geographische Lage durch

47°23'30" nördl. Br.
34°13'5" östl. L.

gegeben ist, beobachtete ich die Frühjahrs-Ankunft der Zugvögel in den folgenden Jahren: 1884., 1886., 1887., 1889., 1892., 1893., 1894.

Diese in 7 Jahren notierten Daten, mit jenen meines Vaters vereint, bezeugen bei 42 Zugvogel-Arten die nach Jahren vorhandene Schwankung im Erscheinen und ermöglichen somit die ziemlich Pünktlichkeit in der Berechnung eines Mittels.

Außer den zur Bezeugung eines Mittels dienenden Serien will ich aber hier auch jene einzelnen auf 11 Vogelarten bezüglichen Daten nicht außer Acht lassen, die bei einer universonellen Aufarbeitung des Gegenstandes berücksichtigt werden können.

Bei der Rauchschwalbe (*Hirundo rustica*) aber bediene ich mich auch der Daten des Herrn Forstmeisters i. P. Karl Kaysrail,* die eine Beobachtungsdauer von 1874—1894, also 20 Jahre, umfassen, und welche so eine parallele Datenreihe zu meinen und meines Vaters Beobachtungen bildend, sich gegenseitig kontrollieren und ausbessern.

* Er leitete auch während dieser Zeit die meteorologische Station von Kőszeg. Für die freundliche Ueberlassung seiner Daten sei auch an dieser Stelle mein beider Dank ausgesprochen.

Accentor modularis, L.

1881—1892.

Mart. 21.	1892.
" 26.	1884.
" 29.	1881.

K. (M.) = Mart. 25.

Ebből a három adatból is látható, hogy márcziusi madár. Lehet, hogy későbbi megfigyelések középmapját valamivel későbbre viszik.

Schon aus diesen drei Daten ersichtlich März-Vogel. Möglicherweise werden spätere Beobachtungen ein noch späteres Mittel ergeben.

Alauda arvensis, L.

1863—1894.

Évi adat: 12 Jahresdaten.

Febr. elején (anfangs)	1863.
" 10.	1884.
" 14.	1883.
" 16.	1881.
" 18.	1885.
" 20.	1880.
" 20.	1894.
" 21.	1882.
" 26.	1892.
" 27.	1887.
Mart. 2.	1889.
" 6.	1886.

L. (F.) — Febr. 10. 1884.

Lk. (Sp.) — Mart. 6. 1886.

J. (Schw.) = 25.

K. (M.) = Febr. 22.

A közép határozottan kidomborodik.
Das Mittel genau ausgeprägt.

Alauda arborea, L.

1884—1886.

Mart. 24.	1885.
" 26.	1884.
" 27.	1886.

K. (M.) = Mart. 26.

Ezek után márcziusi madár.
Nach diesen ein März-Vogel.

Anthus trivialis, L.

1886—1889.

Mart. 30.	1889.
Apr. 1.	1886.
" 13.	1887.

K. (M.) = Apr. 6.

Az utolsó évi adat márcziusból való ugyan, de áprilisi madárnak látszik.

Das letzte Jahres-Datum ist zwar von März, scheint aber April-Vogel zu sein.

Chelidon urbica, L.

1885—1894.

Évi adat: 7 Jahresdaten.

Apr. 9.	1894.
" 12.	1889.
" 20.	1893.
" 22.	1886.
" 23.	1887.
" 24.	1892.
" 25.	1885.

L. (F.) — Apr. 9. 1894.

Lk. (Sp.) — " 25. 1885.

J. (Schw.) = 17.

K. (M.) = Apr. 17.

Igen érdekes az 1894. évi adat, mely feltűnő korai, de a régibb adatok tisztán április második felére teszik e faj érkezését.

Sehr interessant das Datum v. Jahr 1894, welche auffallend früh ist; die älteren Daten bestimmen aber genau die Ankunft dieser Art auf die zweite Hälfte Aprils.

Columba palumbus, L.

1883—1886.

Évi adat: 4 Jahresdaten.

Febr. 11.	1885.
" 20.	1883.
Mart. 10.	1884.
" 24.	1886.

L. (F.) — Febr. 11. 1885.

Lk. (Sp.) — Mart. 24. 1886.

J. (Schw.) = 42.

K. (M.) = Mart. 3—4.

A febr. 11-iki adat korainak, a mart. 24-iki későinek látszik nygvan, de ha ezektől eltekin-tünk is, a közép mégis márcziusra esik.

Das Datum von 11. Febr. scheint zu früh, das von 24. März dagegen zu spät; abgesehen von diesen, fällt das Mittel trotzdem schon auf März.

Columba oenas, L.

1863—1894.

Évi adat: 7 Jahresdaten.

Febr. elején (anfangs) 1863.	
" 10.	1885.
" 13.	1883.
" 23.	1884.
Mart. 1.	1887.
" 4.	1886.
" 6.	1894.

L. (F.) — Febr. 10.
Lk. (Sp.) — Mart. 6.
J. (Schw.) = 25.
K. (M.) = Febr. 22.

Tehát februáriusi madár.
Miffo Feber-Vogel.

Coracias garrula, L.

1881—1889.

Évi adat: 5 Jahresdaten.

Apr. 22.	1886.
" 24.	1884.
" 26.	1889.
" 27.	1881.
" 28.	1887.

L. (F.) — Apr. 22. 1886.
Lk. (Sp.) — " 28. 1887.
J. (Schw.) = 7.
K. (M.) = Apr. 25.

Feltűnő madár, azért a csekély ingadozás.
Ein auffallender Vogel, daher die geringe Schwankung.

Coturnix ductylisonans, MEYER.

1880—1894.

Évi adat: 7 Jahresdaten.

Apr. 24.	1885.
" 26.	1880.

Apr. 27.	1882.
" 27.	1886.
Maj. 5.	1883.
" 7.	1892.
" 7.	1894.

L. (F.) — Apr. 24.
Lk. (Sp.) — Maj. 7.
J. (Schw.) = 14.
K. (M.) = Apr. 30. Maj. 1.

Későbbi megfigyelések nyomán dül el vajjon áprilisi vagy májusi madár?

Spätere Beobachtungen werden beweisen, ob April oder Mai-Vogel?

Cuculus canorus, L.

1876—1894.

Évi adat: 8 Jahresdaten.

Apr. 9.	1889.
" 10.	1885.
" 12.	1886.
" 14.	1881.
" 17.	1876.
" 17.	1894.
" 22.	1892.
" 23.	1883.

L. (F.) — Apr. 9. 1889.
Lk. (Sp.) — " 23. 1883.
J. (Schw.) = 15.
K. (M.) = Apr. 16.

Hangja által feltűnő s így elég pontosan észlelhető.

Durch seine Stimme auffallend, ist er ziemlich genau zu beobachten.

Cypselus apus, L.

1886—1893.

Évi adat: 4 Jahresdaten.

Apr. 29.	1886.
Maj. 15.	1892.
" 18.	1889.
" 20.	1893.

L. (F.) — Apr. 29.
Lk. (Sp.) — Maj. 20.
J. (Schw.) = 22.
K. (M.) = Maj. 9—10.

Nálunk csak néha költ, akkor is csak egy-két párban.

Brütet jeltén hier, dann auch nur in einzelnen Paare.

Erithacus lusciniæ, L.

1876—1894.

Évi adat: 12 Jahresdaten.

Apr. 5.	1886.
" 5.	1888.
" 10.	1884.
" 10.	1885.
" 10.	1889.
" 16.	1876.
" 16.	1878.
" 16.	1887.
" 17.	1894.
" 18.	1882.
" 20.	1883.

L. (F.) — Apr. 5. 1886.

Lk. (Sp.) — " 20. 1883.

J. (Schw.) = 16.

K. (M.) = Apr. 12—13.

Háromszor jött apr. 10-én és apr. 16-án, s ezek az adatok is pontosan kiadnák a kö-zépet.

Sam dreimal am 10-ten und 16-ten April und würden schon diese Daten das richtige Mittel ergeben.

Erithacus rubecula, L.

1881—1889.

Évi adat: 3 Jahresdaten.

Mart. 4.	1887.
" 6.	1881.
" 10.	1889.
	1886/7. Áttelel. Überwintert.

L. (F.) — Mart. 4. 1887.

Lk. (Sp.) — " 10. 1889.

J. (Schw.) = 7.

K. (M.) = Mart. 7.

Látható, hogy át is telel.

Wie ersichtlich, überwintert.

Aquila. III.

Ficedula rufa, BECHST.

1886—1892.

Évi adat: 5 Jahresdaten.

Mart. 20.	1892.
" 26.	1886.
" 27.	1888.
" 28.	1889.
" 31.	1887.

L. (F.) — Mart. 20. 1892.

Lk. (Sp.) — " 31. 1887.

J. (Schw.) = 12.

K. (M.) = Mart. 25—26.

Ficedula trochilus, L.

1884—1889.

Évi adat: 4 Jahresdaten.

Apr. 2.	1887.
" 5.	1889.
" 9.	1884.
" 11.	1886.

L. (F.) — Apr. 2. 1887.

Lk. (Sp.) — " 11. 1886.

J. (Schw.) = 10.

K. (M.) = Apr. 6—7.

A *Fic. rufa* tehát határozottan két héttel előbb jön, mit a *Fic. trochilus*; az tisztán márcziusi, ez ellenben áprilisi madár.

Fic. rufa kommt also entschieden um zwei Wochen früher als *Fic. trochilus*; jener ist reiner März-Vogel, dieser dagegen April-Vogel.

Gallinago scolopacina, Br.

1880—1889.

Évi adat: 7 Jahresdaten.

Mart. 12.	1882.
" 17.	1887.
" 21.	1883.
" 25.	1880.
Apr. 2.	1889.
" 13.	1881.
" 15.	1884.

L. (F.) — Mart. 12.

Lk. (Sp.) — Apr. 15.

J. (Schw.) = 35.

K. (M.) = Mart. 29.

Átvonuló faj, melynek megjelenése mindig rétjeink száraz vagy vizenyős voltától függ.

Durchzugsvogel, dessen Erscheinen immer von der Trockenheit oder Nässe unserer Wiesen bedingt ist.

Hirundo rustica, L.

Ennél a legismertebb madárnál érdekes párhuzamos észleleteket nyújthatok.

Bei diesem am meisten bekannten Vogel, kann ich interessante Parallel-Beobachtungen geben.

Atyám adatai és az én adataim.

Daten meines Vaters und von mir.

1865—1894.

Évi adat: 19 Jahresdaten.

Mart. 30.	1881.
" 31.	1878.
Apr. 1.	1886.
" 1.	1892.
" 2.	1884.
" 2.	1885.
" 2.	1888.
" 3.	1883.
" 3.	1887.
" 4.	1865.
" 4.	1877.
" 4.	1880.
" 6.	1882.
" 6.	1889.
" 6.	1894.
" 10.	1891.
" 16.	1893.
" 20.	1876.
Maj. 4.	1875.

L. (F.) — Mart. 30.
Lk. (Sp.) — Maj. 4.
J. (Schw.) = 36.
K. (M.) = Apr. 16.

Kaysrahl K. adatai.

Daten von C. Kaysrahl.

1874—1894.

Évi adat: 19 Jahresdaten.

Mart. 27.	1885.
" 28.	1886.
" 30.	1884.

Mart. 30.	1890.
" 31.	1879.
Apr. 2.	1888.
" 3.	1880.
" 3.	1883.
" 4.	1877.
" 5.	1878.
" 6.	1887.
" 6.	1892.
" 6.	1881.
" 8.	1893.
" 11.	1894.
" 13.	1874.
" 16.	1891.
" 23.	1876.
" 24.	1889.

L. (F.) — Mart. 27.
Lk. (Sp.) — Apr. 24.
J. (Schw.) = 29.
K. (M.) = Apr. 10.

A különbség tehát e két adatsor között 7 nap. A május 4-iki datum feltűnő késői, azonban atyám hozzát teszi, hogy az nap a *házunkban költő fecskék* érkeztek meg. Már pedig tudni való, hogy — a mi megint kiséül jegyzeteimből — ezek rendszeren 8—10 nappal a faj első megjelenése után mutatkoznak; 1875-ben tehát az első érkezés ápr. 23—24. körül lehetett. Hogy ebben az évben határozottan mutatkozott valami rendellenesség, az különben KAYSRAHL észleleteiből is kitűnik, mert 20 évi sorozatából éppen az 1875-iki adat hiányzik. A meteorologiai viszonyok 1875 április havában közép számban következők voltak: Légnyomás: 737: hőmérséklet: 8.67° C. (áprilisra a 100 éves közép 9.64°), minimum —3° (15-én), maximum +19° (12-én), 56% jutott É szélre, 9 nap volt eső 21.55 mm. magasságban, az időjárás általános jellege tehát: száraz hideg É szelekkel.

Der Unterschied zwischen diesen beiden Daten-Reihen ist also 7 Tage. Mein Vater bemerkt aber zum Datum vom 4-ten Mai, daß an jenem Tage die in unserem Hause nistenden Schwalben angekommen sind. Nun muß man wissen — was wieder aus meinen Notizen ersichtlich wird — daß sich diese in der Regel 8—10 Tage nach dem ersten Erscheinen der Art zeigen; im Jahre 1875 kann also als erste Ankunft der 23—24 April gelten. Daß in jenem Jahre gewisse Abnorme Verhältnisse waren, zeigt sich auch in den Beobachtungen KAYS-

rah's, den aus seiner 20jährigen Datenreihe fehlt gerade das Datum von 1875. Die meteorologischen Verhältnisse waren 1875 im Durchschnitt wie folgt: Luftdruck 7.37; Temperatur 8.67° C. (100jähriges Mittel für April 9.64°), Minimum -3° (am 15-ten), Maximum +19° (am 12-ten); 56% N Wind, 9 Tage Regen mit 21.55 mm. Regenhöhe, der allgemeine Charakter der Witterung: trockene Kälte mit N Wind.

Az adatok egyeztetéséből kitűnik, hogy négy évben az első megérkezés mindkét sorozatban egyforma, t. i.:

Das Vergleichen der Daten ergibt, daß die erste Aufunft in beiden Serien in den folgenden 4 Jahren gleich ist:

1888.	Apr. 2.	1893.	Apr. 3.
1877.	„ 4.	1893.	„ 6.

Egyesítjük a két adatsort, akkor az így alakul:

Wenn wir die beiden Datenreihen zusammenfassen, so bekommen wir folgende Serie:

1865—1894.

Évi adat: 22 Jahresdaten.

Mart. 27.	1885.
„ 28.	1886.
„ 30.	1881.
„ 30.	1884.
„ 30.	1890.
„ 31.	1878.
„ 31.	1879.
Apr. 2.	1888.
„ 3.	1880.
„ 3.	1883.
„ 3.	1887.
„ 4.	1865.
„ 4.	1877.
„ 6.	1892.
„ 6.	1894.
„ 6.	1889.
„ 6.	1882.
„ 8.	1893.
„ 10.	1891.
„ 13.	1874.
„ 20.	1876.
Maj. 4.	1875.

L. (F.)	— Mart. 27.
Lk. (Sp.)	— Maj. 4.
J. (Schw.)	= 39.
K. (M.)	= Apr. 14—15.

Ha a május 4-iki adattól eltekintünk, a közép szám:

Wenn wir das Datum vom 4. Mai weglassen, ist das Mittel:

Apr. 7—8.

ha pedig — mint fentebb érintettem — május 4-ikét április 23-ára javítjuk: wenn wir aber — wie oben schon erwähnt — statt 4. Mai 23. April annehmen:

Apr. 9—10.

Lanius collurio, L.

1883—1894.

Évi adat: 5 Jahresdaten.

Apr. 25.	1883.
„ 30.	1889.
Maj. 2.	1894. (♀ ♀ Maj. 7.)
„ 4.	1892. (♀ ♀ „ 10.)
„ 10.	1887.

L. (F.)	— Apr. 25.
Lk. (Sp.)	— Maj. 10.
J. (Schw.)	= 16.
K. (M.)	= Maj. 2—3.

Érdekes feljegyzés atyámtól, hogy 1858-ban kimaradt. Két évi észlelet nyomán a ♀ ♀ 5—6 nappal a ♂ ♂ után jöttek.

Eine interessante Notiz meines Vaters, daß er 1858 gänzlich ausgeblieben ist. Nach zweijähriger Beobachtung kamen die ♀ ♀ 5—6 Tage nach den ♂ ♂ an.

Molucilla alba, L.

1884—1894.

Évi adat: 7 Jahresdaten.

Febr. 20.	1885.
Mart. 2.	1894.
„ 5.	1887.
„ 13.	1889.
„ 14.	1884.
„ 16.	1886.

L. (F.)	— Febr. 20. 1885.
Lk. (Sp.)	— Mart. 16. 1886.
J. (Schw.)	= 25.
K. (M.)	= Mart. 4.

Motacilla flava, L.

Apr. 8.	1884.
" 14.	1887.
" 20.	1889.

K. (M.) = Apr. 14.

Vidékünkön ritka madár.

Æeltener Vogel in unſerer Gegend.

Muscicapa atricapilla, L.

1880—1892.

Évi adat: 5 Jahresdaten.

Apr. 7.	1886.
" 21.	1892.
" 23.	1887.
" 25.	1884.
" 26.	1880.

L. (F.) — Apr. 7. 1886.

Lk. (Sp.) — " 26. 1880.

J. (Schw.) = 20.

K. (M.) = Apr. 16—17.

Feltűnő korai adat az apr. 7. a négy másik ellenében, melyek mind 20-ika utánról valók.

7. Apr. auffallend früh gegenüber den vier anderen Daten, welche alle nach 20-ten Apr. hinweisen.

Muscicapa collaris, BECHST.

1876—1887.

Évi adat: 4 Jahresdaten.

Apr. 11.	1886.
" 14.	1876.
" 24.	1887.
" végén (Ende)	1885.

L. (F.) — Apr. 11. 1886.

Lk. (Sp.) — " 24. 1887.

J. (Schw.) = 14.

K. (M.) = Apr. 17—18.

Több évi adat nyomán a középnap valószínűleg kissé későbbre fog esni.

Nach mehrjährigen Daten wird das Mittel wahrscheinlich später fallen.

Muscicapa grisola, L.

1880—1889.

Évi adat: 6 Jahresdaten.

Apr. 22.	1886.
" 27.	1881.

Apr. 27. 1889.

" 28. 1887.

" 30. 1884.

Maj. 2. 1880.

L. (F.) — Apr. 22. 1886.

Lk. (Sp.) — Maj. 2. 1880.

J. (Schw.) = 11.

K. (M.) = Apr. 27.

Két évben a középnapon érkezett. A megfigyelés azért is pontos, mert a madár kertünkben sok éven át költött.

Kam in zwei Jahren am Mittel-Tage an. Die Beobachtung ist umsomehr genau, weil der Vogel lange Jahre hindurch in unſerem Garten gebrütet hat.

Oriolus galbula, L.

1878—1894.

Évi adat: 10 Jahresdaten.

Apr. 25. 1885.

" 25. 1878.

" 26. 1886.

" 27. 1881.

" 27. 1882.

" 28. 1887.

" 28. 1883.

" 29. 1889.

Maj. 1. 1892.

" 3. 1894.

L. (F.) — Apr. 25. 1885.

Lk. (Sp.) — Maj. 3. 1894.

J. (Schw.) = 9.

K. (M.) = Apr. 29.

Meglehetősen pontosan érkező áprilisi madár. Ziemlich pünktlich ankommender April-Vogel.

Ortymetra crex, L.

1877—1885.

Évi adat: 4 Jahresdaten.

Apr. 25. 1885.

" 30. 1877.

Maj. 1. 1881.

" 15. 1883.

L. (F.) — Apr. 25. 1885.

Lk. (Sp.) — Maj. 15. 1883.

J. (Schw.) = 21.

K. (M.) = Maj. 5.

Némely évben hiányzik, máskor meg igen gyakori.

In manchen Jahren fehlend, ist er wieder manchmal sehr häufig.

Pratincola rubetra, L.

Apr. 2.	1884.
“ 6.	1881.
“ 9.	1880.

K. (M.) = Apr. 5—6.

Nálunk ritka madár; inkább őszi vonuláson látható.

Seltener Vogel bei uns; kommt während des Herbstzuges häufiger.

Ruticilla phoenicurus, L.

1876—1892.

Évi adat: 6 Jahresdaten.

Apr. 3.	1881.
“ 5.	1878.
“ 6.	1876.
“ 7.	1880.
“ 9.	1892.
“ 10.	1887.

L. (F.) — Apr. 3. 1881.

Lk. (Sp.) — “ 10. 1887.

J. (Schw.) = 8.

K. (M.) = Apr. 6—7.

Házi kertünkben költ, tehát pontosan figyelhető.

Brütet im Hausgarten, ist daher genau zu beobachten.

Ruticilla lilhyis, Scop.

1884—1889.

Évi adat: 4 Jahresdaten.

Mart. 21.	1889.
“ 28.	1886.
“ 29.	1884.
Apr. 9.	1885.

1886/7. Áttelel.

Überwintert

L. (F.) — Mart. 21. 1889.

Lk. (Sp.) — Apr. 9. 1885.

J. (Schw.) = 20.

K. (M.) = Mart. 30—31.

Egy-egy öreg ♂ néha áttelel.
Einzelne alte ♂ überwinteru.

Upupa epops, L.

1884—1889.

Évi adat: 5 Jahresdaten.

Apr. 2.	1884.
“ 3.	1889.
“ 5.	1886.
“ 6.	1887.
“ 8.	1885.

L. (F.) — Apr. 2. 1884.

Lk. (Sp.) — “ 8. 1885.

J. (Schw.) = 7.

K. (M.) = Apr. 5.

A madár feltünő voltánál fogva kevés az ingadozás.

Bei Auffälligkeit des Vogels ist die Schwankung gering.

Saricola oenanthe, L.

1877—1880.

Évi adat: 4 Jahresdaten.

Mart. 25.	1877.
“ 26.	1880.
Apr. 10.	1886.
“ 12.	1894.

L. (F.) — Mart. 25. 1877.

Lk. (Sp.) — Apr. 12. 1894.

J. (Schw.) = 19.

K. (M.) = Apr. 3.

A f. évi apr. 12. adathoz megjegyzem, hogy a madár java vonulásban volt már.

Zum Datum von 12. Apr. l. Jahres habe ich hinzuzufügen, daß der Vogel bereits im Hauptzuge war.

Scolopax rusticula, L.

1841—1894.

Évi adat: 24 Jahresdaten.

Febr. 16.	1884.
“ 20.	1857.
“ végén	1873.
“ “	1876.
“ “	1877.
“ “	1880.

Mart.	3.	1864.
"	5.	1894.
"	6.	1867.
"	7.	1868.
"	8.	1863.
"	8.	1885.
"	9.	1882.
"	10.	1883.
"	11.	1841.
"	13.	1846.
"	13.	1870.
"	13.	1887.
"	14.	1881.
"	14.	1893.
"	15.	1889.
"	18.	1865.
"	21.	1892.
"	26.	1886.

L. (F.) — Febr. 16. 1884.
 Lk. (Sp.) — Mart. 26. 1886.
 J. (Schw.) = 39.
 K. (M.) = Mart. 7.

Az 1886. márcz. 26-ki adatott megokolja az illető évben járt rendkívül hosszú tél, melyhez sokban hasonlított az 1892. évi márczius közepéig uralkodó időjárás is.

Das Datum von 26. März 1886 wird durch den langen Winter betreffenden Jahres begründet; eine ähnliche Witterung herrschte auch 1892 bis Mitte März.

Scrinus hortulanus, KOCH.

1877—1892.

Évi adat: 5 Jahresdaten.

Apr.	2.	1884.
"	4.	1877.
"	5.	1880.
"	10.	1887.
"	10.	1892.

L. (F.) — Apr. 2. 1884.
 Lk. (Sp.) — " 10. 1892.
 J. (Schw.) = 9.
 K. (M.) = Apr. 6.

Határozottan költözőkődő s mint ilyen áprilisi madár.

Sicherer Zugvogel und als solcher April-Vogel.

Sturnus vulgaris, L.

1884—1894.

Évi adat: 5 Jahresdaten.

Febr.	16.	1894.
"	21.	1889.
Mart.	15.	1884.
"	18.	1892.
"	20.	1886.

L. (F.) — Febr. 16. 1894.
 Lk. (Sp.) — Mart. 20. 1886.
 J. (Schw.) = 33.
 K. (M.) = Mart. 4.

Az 1892. és 1886-iki késő adatok itt is megvannak okolva az illető években márczius közepéig uralkodó szigorú tél által.

Die späten Daten von 1892 und 1886 finden auch hier ihre Begründung, da in den betreffenden Jahren bis Mitte März ein strenger Winter herrschte.

Sylvia atricapilla, L.

1877—1894.

Évi adat: 6 Jahresdaten.

Apr.	6.	1877.
"	8.	1886.
"	9.	1885.
"	10.	1887.
"	17.	1894.
"	24.	1892.

L. (F.) — Apr. 6. 1877.
 Lk. (Sp.) — " 24. 1892.
 J. (Schw.) = 19.
 K. (M.) = Apr. 15.

Sylvia cinerea, BECHST.

Apr.	7.	1886.
"	12.	1889.
"	15.	1894.

K. (M.) = Apr. 11.

Sylvia curruca, L.

1876—1894.

Évi adat: 7 Jahresdaten.

Apr.	4.	1876.
"	5.	1883.

Apr. 6. 1877.
 " 7. 1879.
 " 10. 1889.
 " 12. 1886.
 " 15. 1894.

L. (F.) — Apr. 4. 1876.
 Lk. (Sp.) — " 15. 1894.
 J. (Schw.) = 12.
 K. (M.) = Apr. 9—10.

Sylvia nisoria, BECHST.

1883—1892.

Évi adat: 4 Jahresdaten.

Apr. 18. 1885.
 " 21. 1883.
 " 26. 1889.
 Maj. 4. 1892.

L. (F.) — Apr. 18. 1885.
 Lk. (Sp.) — Maj. 4. 1892.
 J. (Schw.) = 17.
 K. (M.) = Apr. 26.

Ezekből az adatokból látszik, hogy mindegyik poszátafaj más időben érkezik.

Aus diesen Daten sehen wir den Beweis, daß eine jede Grasmücken-Art verschiedene Aufzugszeiten hat.

Turdus iliacus, L.

1880—1889.

Évi adat: 5 Jahresdaten.

Mart. 3. 1880.
 " 5. 1884.
 " 10. 1881.
 " 12. 1883.
 " 17. 1889.

L. (F.) — Mart. 3. 1880.
 Lk. (Sp.) — " 17. 1889.
 J. (Schw.) = 15.
 K. (M.) = Mart. 8.

Turdus musicus, L.

1877—1894.

Mart. 3. 1877.
 " 3. 1885.
 " 4. 1884.
 " 10. 1882.

Mart. 11. 1894.
 " 16. 1889.
 " 20. 1887.
 " 23. 1886.

L. (F.) — Mart. 3. 1877. 1885.
 Lk. (Sp.) — " 23. 1886.
 J. (Schw.) = 21.
 K. (M.) = Mart. 13.

Az 1886. évi késői adat meteorologiailag megokolt.

Das spätere Datum von 1886 meteorologisch begründet.

Turdus auritus, GRAY.

1877—1892.

Évi adat: 5 Jahresdaten.

Apr. 24. 1877.
 " 25. 1884.
 " 27. 1881.
 " 27. 1886.
 " 28. 1892.

L. (F.) — Apr. 24. 1877.
 Lk. (Sp.) — " 28. 1892.
 J. (Schw.) = 5.
 K. (M.) = Apr. 26.

Vanellus cristatus, L.

1880—1894.

Évi adat: 7 Jahresdaten.

Febr. 22. 1884.
 " 24. 1882.
 Mart. 4. 1894.
 " 8. 1883.
 " 12. 1889.
 " 16. 1880.
 " 20. 1892.

L. (F.) — Febr. 22.
 Lk. (Sp.) — Mart. 20.
 J. (Schw.) = 27.
 K. (M.) = Mart. 7.

Ritkán költ nálunk, inkább csak átvonul. Az 1892. évi adat meteorologiailag megokolt.

Brütet felten bei uns, vielmehr Durchzügler. Das Datum von 1892 ist meteorologisch begründet.

Yunc torquilla, L.

1877—1894.

Évi adat: 8 Jahresdaten.

Apr. 4.	1886.
“ 4.	1878.
“ 5.	1885.
“ 9.	1877.
“ 9.	1892.
“ 9.	1894.
“ 10.	1887.
“ 16.	1889.

L. (F.) — Apr. 4. 1886.

Lk. (Sp.) — “ 16. 1889.

J. (Schw.) = 13.

K. (M.) = Apr. 10.

Hangjával, e nálunk igen közönséges madár, annyira feltűnő, hogy pontosan megfigyelhető, mint az adatok mutatják.

Durch seine Stimme auffallend, ist der bei uns sehr gewöhnliche Vogel, wie auch die Daten beweisen, mit großer Genauigkeit zu beobachten.

*

Végezetül közölni kívánom azon fajok érkezési adatait, melyek megjelenési középpontját, éppen a megfigyelési sorozatok hiánya miatt, csak jövő megfigyelések fogják eldönteni:

Schließlich führe ich die Ankunftsdaten jener Arten an, deren mittlerer Ankunftsstag, in Ermangelung von Beobachtungs-Serien, nur in der Zukunft ermittelt werden kann:

Anthus pratensis, L. Mart. 20. 1892.*Corvus monedula*, L. Febr. 25. 1894.

Ciconia alba, L. Mart. 26. 1892. Nem költ itt s ritka átvonuló. — Brütet nicht hier: feltener Durchzügler.

Ficedula sibilatrix, BECHST. Apr. 20. 1894.*Hypolais icterina*, VIELL. Maj. 8. 1894.*Locustella fluviatilis*, WOLF. Maj. 8. 1894.

Először láttam vidékünkön. — Das erstmal in unserer Gegend gesehen.

Monticola saxatilis, L. Apr. 20. 1885. Két éven át költött kertünkben, sem az előtt, sem azután többé nem láttam vidékünkön. — Brütete in zwei Jahren in unserem Garten, vordem und seither sah ich ihn niemals in der hiesigen Gegend.

Muscicapa parva, BECHST. Maj. 10. 1893. Költ nálunk. — Eier Brutvogel.

Pratincola rubicola, L. Mart. 10. 1894. Oly feltűnő korai adat, hogy kellő bizonyíték híjján fel sem venném; de a megfigyelt példány lövőtten kezeim közt volt. — Ein so auffallend frühes Datum, daß ich es ohne ein Beleg nicht aufnehmen würde; das beobachtete Exemplar war jedoch erlegt in meinen Händen.

Regulus cristatus, KOCH. Mart. 7. 1894.*Sylvia hortensis*, BECHST. Apr. 9. 1885.

KISEBB KÖZLÉSEK. — KLEINERE MITTHEILUNGEN.

A távolból.

Ns. MIDDENDORFF ERNŐ HERMAN OTTÓ-hoz.

Kedves barátom!

Már régóta akartam Neked írni. Az elmúlt télen sok volt a dolgom, sok a gondom a marhatajtással. Végre influenzám volt, mely február és márciusban háromszor tett munkaképtelenné. Utoljára egy kellemes meglepetés ért, mely azonban messze kiterjedő előkészületekre kényszerített úgy, hogy ismét minden dolgomat félben kellett hagynom. Már vagy egy hét óta Libauban vagyok, hogy innen 2 præparator kíséretében, kitűnő felszereléssel egy ornithologiai kirándulást kezdjek meg. A szentpétervári tudományos akadémia felhívott, hogy a 3 keleti

Aus der Ferne.

E. von Middendorff an Otto Herman.

Libau (Curland) 19. April 1896.
1. Mai

Lieber Freund!

Längst wollte ich Dir schreiben. Der vorige Winter brachte mir viel Arbeit, Fahrten in Viehzucht-Sachen, endlich Influenza, der ich im Laufe des Februar und März, 3 Mal meinen Tribut durch Arbeitsunfähigkeit, zahlen mußte. Zuletzt kam eine angenehme Ueberraschung, welche mich jedoch zu umfangreichen Vorbereitungen zwang, so daß ich abermals alles Uebrige liegen lassen mußte.

Seit circa einer Woche befinde ich mich hier in Libau, um von hier aus mit 2 Präparatoren und vor-